

Гуменна Іванна Романівна

здобувач наукового ступеня кандидата педагогічних наук

кафедра іноземних мов

Тернопільський державний медичний університет імені І.Я.Горбачевського

м. Тернопіль, Україна

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті на основі аналізу науково-педагогічної літератури розглядається сутність поняття «готовність». Охарактеризовано компоненти готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, дієвий, особистісно-розвивальний, котрі визначаються за чітко окресленими критеріями та показниками. Обґрунтовано доцільність формування високого рівня готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації в контексті фахової підготовки. Визначено суть і структуру готовності студентів до професійної комунікації.

Ключові слова: готовність до професійної комунікації, структура, компоненти, критерії, показники, рівні.

Вступ. Комунікативна взаємодія є невід'ємною частиною медичної діяльності. Необхідність підвищення рівня комунікативної підготовки майбутніх лікарів у ВМНЗ актуалізує проблему формування їх готовності до професійної комунікації, комунікативного самовдосконалення та розвитку. Відтак, виникає необхідність визначення структури готовності студентів до професійної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз науково-педагогічних досліджень засвідчує, що науковці розглядають готовність результатом процесу підготовки студентів до визначеної діяльності (професійної, комунікативної тощо). Тому в науково-педагогічній літературі все частіше зосереджується увага на проблемі вивчення готовності студентів у різних аспектах її змісту і структури. Однак єдиного, уніфікованого розуміння даного поняття досі не встановлено. Кожен автор дає власне визначення цього терміну у відповідності до досліджуваної проблеми.

Аналіз наукових джерел з питань підготовки фахівців у вищій школі засвідчив, що поняття «готовність» розглядається науковцями як здатність виконувати певні дії для досягнення визначених цілей [8]. У контексті підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності готовність пояснюють як цілеспрямований вияв особистісних якостей студентів, безпосередньо важливих для обраної професії; налаштованість на професійну діяльність, що зумовлюється мотивами та психологічними особливостями [1, с. 60-61]. Дослідниця С. Поплавська доводить, що «готовність особистості до професійної діяльності є інтегрованим системним утворенням, як цілеспрямоване самовираження особистості, яке охоплює її переконання, погляди, мотиви, почуття, ставлення до діяльності або установку (для ситуативної готовності), а також вольові та інтелектуальні якості, знання про предмет і засоби дії, навички і вміння їх практичного застосування та спрямування на певну поведінку» [8, с. 8]. У дослідженнях З. Курлянд готовність до діяльності розглядається як цілісна інтегрована якість особистості, що найбільш повно описує емоційну, когнітивну та вольову мобільність особи у момент включення в діяльність [6, с. 18-19]. Це означає, що феномен «готовність» має певну структуру,

© Гуменна І.Р.

тобто складається з чітко окреслених компонентів. Так, у структурі особистісної готовності науковець виокремила чотири компоненти: мотиваційний (стійка внутрішня спрямованість на певний тип діяльності), емоційний (позитивне ставлення до діяльності), особистісний (здатність до професійної рефлексії) та професійний (володіння професійно важливими здібностями) [6, с. 18-19].

Метою статті є виявлення структури готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Необхідність підготовки майбутнього лікаря до професійної комунікації зумовлена тим фактом, що молодий фахівець, навіть володіючи достатнім рівнем професійного словникового запасу та граматичними конструкціями, відчуває певну проблематичність у продукуванні професійно-спрямованого мовлення, допускаючи суттєві помилки [9]. Тому, під час навчального процесу студентів у ВМНЗ, майбутні лікарі мають оволодіти певними комунікативними вміннями: формулювати тему та проблему спілкування, демонструвати свої знання у лікувальній сфері, граматично та стилістично реагувати на сказане співрозмовником, вживаючи правильні інтонаційні моделі висловлювань, виражати власну думку та ставлення до предмета розмови тощо [9, с. 68]. Тому, невід'ємною частиною роботи за фахом студентів є готовність до професійної комунікації як важливий аспект професійної діяльності майбутнього лікаря. Вважаємо, що готовність майбутніх лікарів до професійної комунікації є результатом послідовних дій, які потрібно реалізувати під час навчання у ВМНЗ.

Так, одне із необхідних завдань медичних педагогів полягає у формуванні готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації у процесі навчальної діяльності. Така готовність передбачає цілеспрямованість студентів до сприйняття інформації про професійну комунікацію лікаря, що виявляється у здатності до оволодіння лексико-граматичними навичками, вміннями декодувати суть почутого, бажання здійснювати особистісну, професійну взаємодію, а також здібності встановлювати, розвивати, підтримувати цю взаємодію. Особлива роль у здійсненні даного процесу належить виявленню комунікативного потенціалу студентів, тобто комплексу особис-

тісних властивостей і характеристик, що визначають здатність до здійснення комунікативного процесу. Комунікативний потенціал визначається певними особистісними проявами: рівнем необхідності та активності у спілкуванні; особливостей емоційних реакцій на отриману інформацію; самоконтроль та адекватне сприйняття партнера під час здійснення комунікативного процесу; вміння говорити, слухати, переконувати, поважати думку співрозмовника тощо. Утім значне місце посідають вроджені особливості індивіда (темперамент, ступінь екстраверсії тощо) [2, с.24-25].

Таким чином, науковці пояснюють готовність до професійної комунікації і як комплексний результат освіти, що відображає ціннісну, комунікативну, практично-дієву та особистісну сферу студентів [5, с.44]. Ця готовність визначається у відповідності до структурних компонентів, критеріїв, рівнів, показників. Стан сформованості того чи іншого компонента визначається за певним критерієм, що має відповідні показники [3].

Одним із важливих завдань нашого дослідження є виявлення певних компонентів, критеріїв, показників рівнів та педагогічних умов, за якими буде визначатися стан готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації. Результатом комунікативної підготовки студентів є їхня готовність до професійної комунікації. За визначенням С.Поплавської готовність до комунікативної взаємодії – це «функціональний стан особистості, який характеризує вибіркочну, прогнозовану комунікативну активність на етапі професійної підготовки» [8, с.8]. Науковець зазначає, що формування готовності студентів до комунікативної взаємодії це по суті комплекс форм, методів і засобів навчання які забезпечують розвиток особистості вираженого в готовності до комунікативної взаємодії у професійній діяльності лікаря [8, с.9].

Насамперед проаналізуємо основні підходи для розуміння сутності понять «критерій» та «показник». У довідковій літературі термін критерій [від грец. *kriteion* – засіб судження] визначається як ознака, взята за основу класифікації чого-небудь, або орієнтир, індикатор, підстава для визначення оцінки предмета чи явища [4, с. 174]. За новим тлумачним словником української мови термін «показник» трактується як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу; дані про досягнення чого-небудь [7].

У нашому дослідженні всі компоненти готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації мають відповідні критерії, кожен з яких містить сукупність показників. Дослідження рівнів сформованості критеріїв та показників дає можливість виявити ефективність професійно-комунікативної підготовки студентів в умовах навчання ВМНЗ.

Відтак, у контексті нашого дослідження визначено чотири критерії з відповідними показниками, що відповідають обраним компонентам. Визначеному нами критерію – мотивація до опанування вмінь і навичок професійної комунікації та орієнтація на навчання, відповідає мотиваційно-ціннісний компонент. Він пов'язаний із необхідністю врахування у процесі комунікативної підготовки майбутнього лікаря системи ціннісних орієнтацій, переконань, домінуючих мотивів, що виявляються в інтересах,

потребах, бажаннях, цілях, які орієнтують поведінку студента. Даний компонент дає можливість обґрунтувати необхідність підготовки до професійної комунікації для ефективного здійснення медичної діяльності і передбачає усвідомлення студентами мети комунікативної підготовки та позитивну налаштованість до здійснення навчально-пізнавальної і комунікативної діяльності. З огляду на вище зазначене, показниками сформованості цього критерію є: наявність у студентів інтересу до комунікативної взаємодії як базової основи професійної комунікації; переконання студентів у тому, що належний рівень професійної комунікації є складовою професійної діяльності майбутнього лікаря; прагнення студентів до вдосконалення рівня володіння професійною комунікацією.

Когнітивний компонент характеризує знання засобів, способів, стратегій реалізації професійної комунікації у лікарській діяльності, прийоми активізації розумової діяльності студентів, вміння інтерпретувати інформацію для досягнення поставлених завдань. Найбільш універсальним критерієм когнітивного (інтелектуально-теоретичного) компоненту вважаємо цілеспрямовану знаннєву підготовку майбутніх лікарів до професійної комунікації. В даному критерії нами виокремлено відповідні показники: знання студентів про способи та методи ефективної професійної комунікації у роботі лікаря; знання основних понять, видів та функцій професійної комунікації; знання правил, норм комунікативної культури у професійній діяльності лікаря.

Критерієм дієвого компоненту є практична діяльність студентів, спрямована на формування вмінь і навичок професійної комунікації. Відтак, визначено відповідні показники: опанування студентами правилами та нормами професійної комунікації; уміння встановити, підтримувати контакт з партнером по спілкуванню, вміння використовувати професійну лексику під час спілкування; уміння знаходити оптимальний вихід з проблемних ситуацій в ході професійної комунікації.

Особистісно-розвивальний компонент характеризується критерієм самовдосконалення професійної комунікації студентів в напрямі медицини. Показниками даного критерію є вміння студентами аналізувати ситуацію, що складається під час професійної комунікації; адекватна самооцінка та оцінка своєї діяльності у сфері професійної комунікації; самоосвітня діяльність студентів в напрямі вдосконалення знань, вмінь та навичок щодо професійної комунікації на засадах міждисциплінарної інтеграції. На основі визначених показників виокремлено три рівні сформованості готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації, а саме низький, середній і високий.

Так, низький рівень готовності студентів до професійної комунікації передбачає не лише недостатню вмотивованість, але й недостатнє усвідомлення студентами необхідності опанування основ професійної комунікації; безініціативність в навчальній роботі; поверхневості професійних комунікативних знань та невміння їх застосувати, що призводить до виконання певних комунікативних дій у хаотичній послідовності; неможливості самостійного вирішення комунікативних завдань тощо. Середній рі-

вень готовності передбачає достатню мотивацію та усвідомлення значення професійної комунікації для майбутньої лікарської діяльності; наявність основних професійних комунікативних знань та вміння їх застосувати; недостатньо усвідомлене та послідовне здійснення професійної комунікативної взаємодії; високий рівень готовності до професійної комунікації передбачає стійку мотивацію та усвідомлення студентами значення професійної комунікації у лікарській справі; наполегливість, ініціативність та цілеспрямованість навчальних дій студентів; наявність високого рівня професійних комунікативних знань у межах програми, позапрограми матеріалів та умінь їх застосувати; автоматизм комунікативних умінь та навичок; можливість вирішення нетипових комунікативних ситуацій.

Висновки. Отже, готовність майбутніх лікарів до

професійної комунікації можна охарактеризувати як властивість особистості, що забезпечує успішне виконання усіх професійних функцій лікаря у процесі його професійно-комунікативної взаємодії зі співрозмовниками з першочерговою метою надання допомоги пацієнтам. Водночас підготовленість слугує засобом підвищення ефективності професійної діяльності. Готовність до професійної комунікації, що складається із мотиваційно-ціннісного, когнітивного, дієвого та особистісно-розвивального компонентів, є складовою загальної готовності майбутнього лікаря до професійної діяльності та набувається у навчальному процесі ВМНЗ. Необхідність формування готовності майбутніх лікарів до професійної комунікації зумовлена об'єктивними потребами суспільства у наданні якісних лікарських послуг пацієнтам згідно світових стандартів.

Список використаної літератури

1. Дьяченко М.И. Психология высшей школы / М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович. – Минск: БГУ, 1985. – 206.
2. Зарецкая И. И. От чего зависит успех общения / И.И.Зарецкая // Школа и производство. – 2001. – №5. – С.24-27
3. Каверіна О.Г. Інтегративний підхід до формування готовності студентів вищих технічних навчальних закладів до професійної комунікації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.Г.Каверіна. – Київ, 2010. – 46с.
4. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М.Коджаспирова, А.Ю.Коджаспиров. – М. : ИКЦ “Март”, 2005. – 448с.
5. Кончович К.Т. Компоненти, критерії та показники готовності майбутніх учителів філологів до педагогічного спілкування / К.Т.Кончович // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Journal). – 2015. – №2. – 2015. – С.44-47
6. Курлянд З.Н. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців / З.Н.Курлянд // Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития. – 2009. – № 1. – С.18-26
7. Новий тлумачний словник української мови(у трьох томах). том 1/А-К/ Укладачі: В.В.Яременко, О.М.Сліпущко. – К.: АКОНІТ,2006. – 926 с.
8. Поплавська С.Д. Формування готовності студентів медичних коледжів до комунікативної взаємодії у професійній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / С.Д.Поплавська. – Житомир, 2009.
9. Ярошук І. Д. Структура та рівні готовності майбутніх економістів до професійного спілкування / І.Д.Ярошук // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2010. – № 2. – С.66-73

Стаття надійшла до редакції 30.05.2016 р.

Гуменна Іванна

соискатель ученой степени кандидата педагогических наук
кафедра иностранных языков
Тернопольский государственный медицинский университет
имени И.Я.Горбачевского,
Тернополь, Украина

СТРУКТУРА ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В статье на основе анализа научно-педагогической литературы рассматривается сущность понятия «готовность». Охарактеризованы компоненты готовности будущих врачей к профессиональной коммуникации: мотивационно-ценностный, когнитивный, действенный, личностно-развивающий, которые определяются по четко очерченным критериям и показателям. Обоснована целесообразность формирования высокого уровня готовности будущих врачей к профессиональной коммуникации в контексте профессиональной подготовки. Определены сущность и структуру готовности студентов к профессиональной коммуникации.

Ключевые слова: готовность к профессиональной коммуникации, структура, компоненты, критерии, показатели, уровни.

Humenna Ivanna

Researcher of Scientific Degree of Candidate of Pedagogical Sciences
Department of Foreign Languages
I. Horbachevskyi Ternopil State Medical University, Ternopil, Ukraine

THE STRUCTURE OF FUTURE DOCTORS READINESS FOR THE PROFESSIONAL COMMUNICATION

Levels of students' readiness to professional communication have been grounded. Thus, the low level of readiness of students to professional communication involves not only motivation, but lack of awareness of students master the necessary basics of professional communication; lack of initiative in the classroom; superficiality professional communication skills and inability to apply them, which leads to the fulfillment of certain communication actions in the chaotic sequence; inability to independently solve communication problems and more. The average level of preparedness provides sufficient motivation and awareness of the importance of professional communication for future medical practice; for the essential professional communication skills and the ability to apply them; not a conscious and consistent implementation of professional communicative interaction; a high level of readiness for professional communication provides a stable motivation and awareness of students value professional communication in medical case; perseverance, initiative and dedication educational activities of students; the presence of high-level professional communicative knowledge within the program, extracurricular materials and the ability to apply them; automatic communication skills and abilities; the possibility of solving atypical communicative situations. Key words: readiness to professional communication, future doctors, components, indexes, criteria and levels of readiness.